

26.10.2009

Dnro 1357/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS

1 KANTELU

Oikeustoimittajat ry arvosteli 11.4.2008 päivätyssä kantelussa Tampereen kärjäoikeuden menettelyä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa asiassa. Kärjäoikeus päätti 21.2.2008 vastaajan pyynnöstä toimittaa tappoa koskevassa asiassa (- - -) suullisen käsittelyn kokonaan yleisön läsnä olematta, ja määräsi oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi salassa 60 vuotta 21.2.2008 lukien tuomiolauselmaa ja lainkohtia lukuun ottamatta. Päätös on perustettu oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 9 §:n 1 momentin 2–4 kohtiin, 11 §:n 1 momenttiin ja 15 §:n 1 momentin 2–3 kohtiin.

Kantelussa pyydettiin selvittämään, onko suljetuin ovin tapahtuvalle käsittelylle ja asiakirjojen salassapidolle ollut perusteita. Oikeustoimittajat ry kiinnitti huomiota siihen, että tapauksen taustoja oli selostettu tiedotusvälineissä jo ennen oikeudenkäynnin alkua. Kantelijan käsityksen mukaan henkrikosasioissa julkinen intressi on poikkeuksellisen suuri, joten myös näiden asioiden oikeuskäsittelyn tulisi olla korostetun julkista.

Kantelussa arvosteltiin erityisesti sitä, että kärjäoikeus ei perustellut julkisuutta rajoittavaa päätöstä. Perusteluiden puuttumisen takia on kantelun mukaan mahdotonta arvioida, perustuuko suljettu käsittely esimerkiksi asianosaisten yksityisyyden suojalle vai esimerkiksi terveydentilaa koskevien tietojen paljastumisen estämiselle. Kantelussa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että edes vastaaja ei ollut väittänyt, että tällaiset tiedot olisivat arkaluonteisia.

Edelleen kantelussa arvosteltiin sitä, että koko oikeudenkäynti on salattu, eikä vain osaa oikeudenkäynnistä.

Kantelussa kiinnitettiin huomiota lisäksi siihen, että päätöksessä ei ole viitattu oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain salassapitomääräystä koskevaan 10 §:ään vaan vain suoraan lain nojalla salassapidosta säättävään lain 9 §:ään.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Selvityksen sisältö

Käräjätuomari A kertoi selvityksessään, että ennen asian pääkäsittelyn alkua asian vastaaja oli pyytänyt, että asia käsiteltäisiin yleisön läsnä olematta ja että oikeudenkäyntiaineisto määrättäisiin pidettäväksi salassa. Vastaajan puolelta tuotiin esiin, että julkisella käsittelyllä ei olisi yleisen edun kannalta todellista julkisuusarvoa ja että oikeudenkäynnissä tultaisiin käsittelemään vastaajan terveydentilaa koskevia asioita sekä hänen ja hänen puolisonsa yksityiselämän asioita, mikä aiheuttaisi erityistä kärsimystä osapuolten yhteisille lapsille. Vastaajan kolme poikaa yhtyivät pyyntöön ja ilmoittivat, että julkisuudesta olisi heille suurta haittaa ja mielipahaa, ja että se loukkaisi heidän äitinsä muistoa.

Käräjätuomari A kertoi, että näillä perusteilla käräjäoikeus on päättänyt toimittaa suljetun käsittelyn kokonaan yleisön läsnä olematta sekä määrännyt oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi salassa 60 vuotta tuomiolauselmalla ja lainkohtia lukuun ottamatta. Käräjätuomari A kertoi, että käräjäoikeuden julkisuutta koskevassa päätöksessä on ilmoitettu sovelletut lainkohdat, mutta että päätöksestä puuttuvat varsinaiset perustelut.

Päätöksen perusteluiden puuttumista käräjätuomari A piti kieltämättä virheenä. Julkisuutta koskevassa päätöksessä olisi tullut tuoda ilmi tässä selvityksessä esille tuodut päätöstä perustelevat seikat. Kuitenkin A kertoi, että käräjäoikeus on istunnossa päätöksen julistaessaan kertonut, mihin päätökset perustuvat eli siihen, että julkisuus haittaisi ja aiheuttaisi mielipahaa asianomistajille sekä loukkaisi heidän äitinsä muistoa. Käräjätuomari A katsoi, että tämä seikka tuli suullisessa pääkäsittelyssä selvästi sanotuksi. A katsoi, että julkisuutta koskevan päätöksen perustelut käyvät selvästi ilmi asianosaisten vaatimusten perusteluista. Käräjätuomari A:n näkemyksen mukaan mitään epäselvyyttä ei pitänyt jäädä kenellekään siitä seikasta, minkä vuoksi oikeudenkäynnin julkisuutta rajoitettiin.

Pääkäsittelyn määrääminen tapahtuvaksi kokonaisuudessa suljetuin ovin perustui selvityksen mukaan siihen, että asiassa ei ollut eroteltavissa salassa pidettäviä seikkoja julkisuuteen soveltuvista seikoista. Asiakokonaisuus oli käräjätuomari A:n näkemyksen mukaan sellainen, että koko asia tuli käsitellä yleisön läsnä olematta.

Sen, että käräjäoikeuden päätöksen lainkohdista on jäänyt mainitsematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 § salassapitomääräyksestä, käräjätuomari A totesi olevan lapsus hänen puoleltaan.

Laamanni B ilmoitti omana lausuntonaan, että Tampereen käräjäoikeudessa kiinnitettiin erityistä huomiota oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain voimaan tuloon liittyvään koulutukseen. Oikeusministeriön tarjoaman koulutuksen lisäksi käräjäoikeuden henkilöstölle järjestettiin aiheesta päivän pituinen koulutustapahtuma. Laamanni B kertoi, että saatuaan käsillä olevan kantelun tietoonsa on hän lähettänyt käräjäoikeuden lainkäyttöhenkilöstölle viestin, jossa hän on tähdentänyt velvollisuutta myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ratkaisujen huolelliseen perustelemiseen.

3.2

Oikeusohjeet

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007; jäljempänä myös YTJulkL) 14 §:ssä lähtökohtana on suullisen käsittelyn julkisuus. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen HE 13/2006 s. 50 todetaan, että "vain laissa säädetyin poikkeuksin, jotka on tehty painavista ja yleisesti hyväksyttävistä syistä, suullinen käsittely voidaan määrätä toimitettavaksi yleisön läsnä olematta. Suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta säädetään ehdotuksen 15 §:ssä."

YTJulkL 15 §:n mukaan tuomioistuim voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta muun muassa, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (2 kohta).

Vastaavasti YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Toisaalta saman pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuim 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi.

YTJulkL 15 §:n mukaisesti suullisen käsittelyn julkisuutta rajoitettaessa lähtökohtana on se, että pakollisia suljetun käsittelyn edellytyksiä ei enää ole, ja että kaikki edellytykset suljetuin ovin tapahtuvaan käsittelyyn ovat tuomioistuimen harkinnassa. Hallituksen esityksen mukaan tuomioistuimen on harkittava suljetun käsittelyn edellytysten olemassaolo, vaikka kaikki asianosaiset ja muut asiaan osalliset olisivat yhtä mieltä siitä, että asiassa olisi järjestettävä suljettu käsittely, koska suljettu käsittely loukkaa yleisön oikeutta seurata oikeudenkäyntiä. Oikeudenkäyntimenettelyä koskeva sääntely on tältä osin siten pakottavaa, ettei asianosaisten sopimus asiasta sido tuomioistuinta. Asianosaisten ja asiaan osallisten käsityksellä on luonnollisesti merkitystä asiaa harkittaessa (HE 13/2006 s. 51).

Suljetun käsittelyn määrääminen ei välttämättä tarkoita sitä, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet tapahtuisivat suljetuin ovin. Lain lähtökohtana on, että "julkisuusperiaatetta tulisi näissäkin tilanteissa pyrkiä noudattamaan siten, että vain se oikeudenkäynnin osa, jota nimenomaan halutaan suojata julkisuudelta, käsitellään yleisön läsnä olematta." (HE 13/2006 s. 51).

YTJulkL 15 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen suljetun käsittelyn perusteiden osalta lain esitöissä (HE 13/2006 s. 53–54) on tuotu esille lähtökohtana se,

"ettei mikään asia ole lähtökohtaisesti tyypiltään salassa pidettävä. ... Kysymystä suljetun käsittelyn edellytyksistä olisi aina arvioitava sen valossa, onko asiassa esille tuleva tieto arkaluonteista ja lisäksi liittykö se henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon. ...

Käytännössä suljettu käsittely tulisi edelleen kysymykseen rikosasioissa esimerkiksi juuri seksuaalirikosten (rikoslain 20 luku) osalta, joissa erityisesti uhriksi joutuneen asianomistajan arkaluonteiset yksityiselämään liittyvät tiedot voivat tulla esille. Sen sijaan jos tiedot liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin eikä asianomistaja vastusta asian käsittelyä julkisesti, voidaan asian käsittelystä suljettuna päättää vain harvoin, sillä rikosten tekeminen itsessään ei voi olla yksityiselämän piiriin kuuluva asia. ...

Samoin jatkossakin käytännössä nimenomaan perhe-elämän kysymyksiin liittyvät asiat voivat sisältää sellaisia arkaluonteisia henkilön yksityiselämään kuuluvia tietoja, joiden vuoksi asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna. ...

Asian käsittely suljettuna pykälän 2 kohdan nojalla tulee lähtökohtaisesti kysymykseen sen henkilön pyynnöstä, jota arkaluonteinen tieto koskee. Jos tämä henkilö itse pyytää asian käsittelemistä julkisesti eikä asiaan liity mitään ulkopuolisten tahojen etuja, on käsittely pidettävä julkisesti."

YTJulkL 28 §:n 4 momentin mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja.

Kannanotto

3.3.1

Lähtökohtia

Käräjäoikeus on määrännyt kantelussa tarkoitetun tuomion ja muun jutun oikeudenkäyntiaineiston asiallisessa suhteessa kokonaisuudessaan salassa pidettäväksi. Vaikka tuomio ja muu kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto on ollut käytettävissäni, en salassapitomääräyksen vuoksi voitässä ratkaisuani ilmaista tapaukseen liittyviä yksityiskohtia. Joudun pysyttelemään asian arvioinnissa yleisellä tasolla, mikä väistämättä heikentää ratkaisun perusteluiden avoimuutta.

Päätöksenteossa oikeudenkäynnin julkisuudesta on kysymys riippumattomalle tuomioistuimelle kuuluvasta lainkäytöstä. Tämä rajoittaa lähtökohtaisesti laillisuusvalvojan mahdollisuuksia puuttua tuomioistuimen harkintavallan käyttöön.

Olen käsitellyt tuomioistuihin kohdistuvaa laillisuusvalvontaa lähemmin puheenvuorossani EOA 2002 s. 19–21. Olen todennut, että oikeusasiamiehen toimintamahdollisuuksien piiri riippuu siitä, kohdistuuko kantelu tuomioistuimen ratkaisuun vai menettelyyn. Ratkaisun osalta on eroa vielä sillä, kohdistuuko kantelu näyttö- vai oikeuskysymyksiin. Näytön arviointiin liittyy niin runsaasti harkintavaltaa, ettei oikeusasiamiehen puuttuminen siihen voi käytännössä tulla kysymykseen. Erityisesti yleisten tuomioistuinten osalta oikeusasiamies ei voi arvioida näyttökysymyksiä senkään takia, että suullisesti ja välittömästi vastaanotetun todistelun uudelleen arviointi kirjallisen aineiston perusteella ei ole mahdollista.

Myös oikeuskysymyksiin liittyy yleensä niin runsaasti harkintavaltaa, ettei oikeusasiamies voi puuttua tuomioistuimen laintulkintaan. Käytännössä puuttuminen voi tulla kysymykseen lähinnä siinä tapauksessa, että sääntötyypistä normia on rikottu tai harkintavalta on muutoin ilmeisen selvästi ylitetty. Prosessuaalisten normien tulkintatilanteissa oikeusasiamiehen toimintamahdollisuus on kuitenkin laajempi. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että prosessinormien tulkinta ei yleensä vaikuta välittömästi ratkaisun sisältöön, kuten aineellisten normien tulkinta, jolloin prosessinormien tulkintaan ehkä liittyvä arvostelu ei yleensä ole tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta samalla tavalla ongelmallista kuin aineellisten normien tulkintakannanottojen arvostelu olisi. Toiseksi, oikeudenmukainen oikeudenkäynti on perus- ja ihmisoikeus, jonka valvontaa perusoikeusuudistuksessa oikeusasiamiehelle nimenomaisesti asetettu perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontatehtävä on korostanut. Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies voi kiinnittää valvottavan, siis myös tuomioistuimen, huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

Näistä syistä oikeusasiamiehen valvonnan piiriin kuuluvat tyypillisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ja Suomen perustuslain 21 §:n tarkoittamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä, käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta.

3.3.2

Oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamisen perusteet

Tässä asiassa Tampereen käräjäoikeus on määrännyt suullisen käsittelyn toimitettavaksi kokonaan yleisön läsnä olematta sekä oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi 60 vuodeksi salassa tuomiolauselmaa ja lainkohtia lukuun ottamatta. Tuomioistuin on rajoittanut julkisuutta kolmessa eri suhteessa, kun rajoitukset ovat koskeneet: 1) oikeudenkäyntiasiakirjoja, 2) suullista käsittelyä ja 3) tuomioistuimen ratkaisua.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassa pitämisen perusteista säädetään YTJulkL:n 9 ja 10 §:ssä. Suullisen käsittelyn kokonaan tai osittain suljettuna järjestämisen perusteista säädetään lain 15 §:ssä. Perusteista tuomioistuimen ratkaisun määrittämiseksi tarpeellisin osin salassa pidettäväksi säädetään YTJulkL:n 24 §:ssä.

Totean, että tapauksessa oikeudenkäynnin julkisuutta on rajoitettu asiallisessa ja ajallisessa suhteessa lähestulkoon niin pitkälle kuin se lain mukaan on ylipäättään mahdollista. Julkisuuden rajoituksista vain YTJulkL:n 6 §:ssä säädetty asianosaisen henkilöllisyyden salassa pitäminen on jätetty toteuttamatta. Käsitykseni mukaan, koska oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö lähtee nimenomaan julkisuudesta, tulee näin pitkälle meneville julkisuusperiaatteen poikkeamille olla painavat perusteet.

Lähtökohtana on, että tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä julkisuuden rajoitukset ovat lievemmat kuin asiakirjojen julkisuuden kohdalla. Esimerkiksi sinänsä salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen käsittelystä tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä ei suoraan seuraa käsittelyn järjestämistä suljetuin ovin. Oikeudenkäynnin julkisuus on yksi perustuslain 21 §:ssä turvattu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeinen tae, ja suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamista koskevia säännöksiä on tulkittava suppeasti.

Perustuslakivaliokunta on todennut julkisuusintressin olevan oikeudenkäynnissä vielä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (PeVL 43/1998 s. 7 ja PeVL 31/2005 s. 4). Myös käytännössä oikeudenkäyntien julkisuuden tason on oltava lähtökohtaisesti laajempi kuin hallinnossa. Esimerkiksi pelkästään se seikka, että tietty asiakirja on lain mukaan hallintoviranomaisen hallussa olevana säädetty salassa pidettäväksi, ei yleensä tarkoita automaattisesti sitä, että sama asiakirja olisi salassa pidettävä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Toisaalta, jos asiakirja on hallinnossa julkinen, se on lähtökohtaisesti julkinen myös oikeudenkäyntiasiakirjana.

Oikeudenkäynnissä julkisuusperiaatteen painoarvoon luonnollisesti vaikuttaa käsiteltävänä olevan asian laatu. Henkirikoksissa tai muissa erityisen vakavissa rikoksissa julkisuuden on yleensä katsottu olevan yksityiselämän suojaamisen intressiä vahvempi (ks. Oikeudenkäynnin julkisuus, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankkeen Julkisuustyöryhmän raportti 19.12.2007 s. 38; raportti on julkaistu internetosoitteessa <http://www.oikeus.fi/42213.htm>).

Arkaluonteisen tiedon suojan toteuttamisessa merkitystä tulee antaa henkilön omalle käsitykselle asiasta, mutta yksinomaan sillä perusteella asiaa ei tule ratkaista (HE 13/2006 s. 40). Arkaluonteisina tietoina on nähty esimerkiksi tiedot mielenterveyden ongelmista ja -sairauksista ja intiimialueiden vammoista. Myös sairauden luonne (esimerkiksi aids) tai vakavuus voi olla arkaluonteinen tieto (ks. Oikeudenkäynnin julkisuus, 2007, s. 17). YTJulkL:n esitöiden mukaan arkaluonteisten tietojen suoja koskee sekä elossa olevia että kuolleita henkilöitä. Tiedon arkaluonteisuutta on täsmennetty YTJulkL:ia koskevassa hallituksen esityksessä (s. 40–41) seuraavasti:

"Ehdotetussa laissa on omaksuttu näkökulma, että henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvää tietoa ei oikeudenkäynnin korostetusta julkisuudesta johtuen tarvitse sinällään suojata niin voimakkaasti kuin tiedon ollessa muun viranomaisen kuin tuomioistuimen hallussa. Esimerkiksi pahoinpitelyasian asianomistajaa koskeva lääkärintodistus olisi ehdotuksen mukaan tyyppillisesti sellainen asiakirja, joka ei olisi ehdotetun lain mukaan muutoin kuin poikkeuksellisesti suoraan lain nojalla salassa pidettävä. Arkaluonteisista terveydentilatiedoista olisi pahoinpitelyasiassa kysymys lähinnä esimerkiksi silloin, jos pahoinpitely olisi aiheuttanut asianomistajalle mielenterveyteen liittyviä sairauksia tai vammat ilmenisivät sukelimien alueella."

Hallituksen esityksessä HE 13/2006 s. 41 todetaan edelleen seuraavaa:

"Harkittaessa sitä, olisiko oikeudenkäyntiasiakirja kohdan mukaan salassa pidettävä, huomiota olisi kiinnitettävä siihen, millaisia kielteisiä vaikutuksia oikeudenkäyntiasiakirjan sisältämientietojen julkistamisella olisi esimerkiksi henkilön yksityis- ja perhe-elämälle tai hänen sosiaalisiin oloihinsa ja työelämäänsä. Tähän arviointiin vaikuttavat kulloinkin yhteiskunnassa vallalla olevat arvoperiaatteet. Esimerkiksi viime vuosikymmeninä suhtautuminen henkilön seksuaalisuuteen on muuttunut suvaitsevampaan suuntaan ja tällä on merkitystä arvioitaessa, miten henkilön seksuaalisuuteen liittyvien seikkojen suoja oikeudenkäynnissä järjestetään. Tieto olisi siten ehdotetun lain mukaan arkaluonteista silloin, jos sen julkiseksi tulemiseen liittyisi henkilön kannalta vähäistä suurempia haitallisia seuraamuksia."

Rikoksen uhrin suojaamisesta HE 13/2006 s. 41 todetaan seuraavaa:

"Oikeudenkäyntiasiakirja olisi kohdan mukaan pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Sääntely vastaisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa olevaa säännöstä rikoksen uhrin suojaamisesta. Ehdotetun kohdan mukaan salassa pidettäviä saattaisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat, jos säännöksen sisältämä vahinkoedellytyslauseke täyttyisi. Käytännössä kohdan mukaan salassa pidettäviä saattaisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat, jos niissä näkyisi vainajan silvottu ruumis tai ruumiin osa edellyttäen, että kuvat loukkaisivat rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Vaikka kohta koskisi myös muita kuin henkirikoksen uhreja, olisivat henkirikoksen uhrin soveltamisalan keskiössä sen vuoksi, että muiden rikosten uhreja koskevat arkaluonteiset tiedot olisivat pitkälti suojattuja jo edellä selostetun 2 kohdan perusteella."

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevan YTJulkL 9 §:n 3 momentin mukaan sinänsä salassa pidettävät arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista eivät ole rikosasiassa lähtökohtaisesti salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin. Säännöksellä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta on erityisesti korostettu rikosasioissa.

Suljetun käsittelyn perusteita koskevaa YTJulkL 15 §:ää sovelletaan rikosasioiden lisäksi kaikkiin muihinkin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviin lainkäyttöasioihin. YTJulkL 15 §:n mukaan asiassa esitettävät arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista voivat olla peruste päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta. Perusteet ovat samat kuin YTJulkL 9 §:n 3 momentissa tarkoitettut, jotka eivät siis rikosasiaan läheisesti liittyessään lähtökohtaisesti johda oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pitämiseen. Käsitykseni mukaan tätä kautta myös kynnys suullisen käsittelyn järjestämiseen suljettuna mainittujen arkaluonteisten tietojen perusteella on rikosasioissa korkeammalla kuin riita-asioissa.

Kärjäjätuomari A kertoi selvityksessään, että oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittaminen niin käsittelyn kuin oikeudenkäyntiaineiston julkisuuden osalta on perustunut vastaajan ja asianomistajien pyyntöön. Pyyntöä on perusteltu vastaajan terveydentilaa ja hänen ja hänen puolisonsa yksityiselämää koskevien tietojen salassapitointressillä, sillä, että julkisuus aiheuttaisi erityistä kärsimystä osapuolten yhteisille lapsille sekä sillä, että julkisuus loukkaisi heidän äitinsä muistoa.

Tampereen kärjäoikeuden käsiteltävänä ollut syyteasia ja sen johdosta vastaanottamat todisteet ovat sisältäneet sellaisia laissa tarkoitettuja seikkoja, jotka voivat olla perusteena suullisen käsittelyn ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuuden rajoittamiselle. Kuten olen edellä todennut, minulla ei ole mahdollisuutta lähemmin yksilöidä näitä seikkoja, koska se olisi kärjäoikeuden salassapitomääräyksen

vastaista.

Kantelussakin esitetty näkemys henkirikosasiaan liittyvästä vahvasta julkisesta mielenkiinnosta on korostanut julkisuusperiaatteen painoarvoa. Käsitykseni mukaan tässä asiassa myös osaa lähtökohdaisesti salassa pidettävistä tiedoista voidaan pitää YTJulkL 9 §:n 3 momentissa tarkoitettuina olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arvosteluun liittyvinä.

Oikeudenkäynnin julkisuusratkaisu tehdään kussakin yksittäistapauksessa. Yksittäisen ratkaisun tulee kuitenkin noudattaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävää ratkaisulinjaa. Toisin sanoen, jos kaikissa samanlaisissa asioissa noudatettaisiin samanlaista harkintaa kuin mainitussa yksittäistapauksessa, näin muodostuvan käytännön tulisi olla oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävä.

Kaikissa parisuhteessa tapahtuneissa henkirikosasioissa joudutaan väistämättä käsittelemään perheen sisäisiä, puolisoiden yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella ne seikat, jotka tässä tapauksessa ovat olleet suljetun käsittelyn ja oikeudenkäyntiaineiston salassapidon perusteena, eivät mielestäni ole olleet erityisen arkaluontoisia, vaan pikemminkin tyyppillisiä tällaisissa asioissa.

Jos kaikissa parisuhteessa tapahtuneissa henkirikosasioissa noudatettaisiin samanlaista harkintaa kuin tässä tapauksessa, käytännössä jokseenkin kaikki tällaiset asiat käsiteltäisiin suljetuin ovin ja oikeudenkäyntiaineisto määrättäisiin salassa pidettäväksi. Pidän ainakin jossakin määrin kyseenalaisena, olisiko tällainen ratkaisulinja oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen ja YTJulkL:n tavoitteiden kannalta hyväksyttävä.

Oikeuskäytäntöä ohjaavien ennakkopäätösten tekeminen kuuluisi ylemmille tuomioistuimille, erityisesti korkeimmalle oikeudelle. Oikeudenkäynnin julkisuusratkaisuihin liittyy kuitenkin se ongelma, että niitä koskevia asioita ei käytännössä ole tullut korkeimman oikeuden arvioitavaksi ainakaan ennakkopäätöskysymyksinä.

Näistä varauksista huolimatta käräjäoikeus on käsitykseni mukaan voinut harkintavaltansa rajoissa päättää suljetusta käsittelystä ja oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta. Salassapidon perusteena olleet seikat ovat myös olleet sellaisia, että niitä paljastamatta asiaa ei ilmeisesti olisi voitu mielekkäästi käsitellä vain osittain suljettuna tai oikeudenkäyntiaineistoa määrätä vain osittain salassa pidettäväksi.

Käsitykseni mukaan käräjäoikeuden julkisuusratkaisu ei siis ole ollut lainvastainen. Saatan kuitenkin edellä esittämäni näkökohdat käräjätuomari A:n tietoon.

3.3.3

Päätöksen perustelut

YTJulkL 28 §:n 4 momentin mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja. Tässä tapauksessa oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva päätös on sisällytetty käräjäoikeuden 21.2.2008 pääkäsittelyä koskevaan pöytäkirjaan.

Oikeudenkäynnin julkisuudella on useita yleisesti tunnustettuja yhteiskunnallisella ja yksilötasolla vaikuttavia funktioita. Näiden päämäärien toteuttamiseksi asianosaisille ja niin sanotulle suurelle yleisölle on esitettävä perustelut sille, miksi pääsääntönä olevasta julkisuudesta poiketaan (ks. myös Mäen-

pää, Olli: Julkisuusperiaate, 2008, s. 3–4, 25–, 44–45 ja 272–275). Julkisuus muun muassa suojaa asianosaisia viranomaisten mielivallalta, antaa mahdollisuuden valvoa tuomioistuinten toimintaa, vaikuttaa joukkotiedotusvälineiden kautta ihmisten käyttäytymiseen, toimii oikeussuojatakeena ja lisää luottamusta tuomioistuinten toimintaan. Julkisuudella on erityisen suuri merkitys rikosasioissa, koska niissä käytetään huomattavaa yksilöihin kohdistuvaa julkista kontrollivaltaa (ks. HE 13/2006 s. 43).

Yksittäistapauksellisen punnitun julkisuusratkaisun perusteleminen edellyttää nähdäkseni paitsi kyseeseen tulevien eri suuntaan vaikuttavien yleisten argumenttien yksilöintiä (esimerkiksi asian yhteiskunnallinen merkittävyys ja yksityiselämän suoja), myös näiden argumenttien lähempää tarkastelua muun muassa siinä suhteessa, missä määrin, millä tavalla ja kuinka todennäköisesti julkisuus tai sallassapito palvelisi tai haittaisi mainittuja intressejä. Tuomioistuin joutuu toisin sanoen arvioimaan ikään kuin ajallisesti eteenpäin, minkälaisia seurauksia julkisesta käsittelystä voisi aiheutua, ja punnitsemaan mahdollisia haittoja julkisuusperiaatteen taustalla olevia intressejä vastaan.

Suullisen käsittelyn julkisuutta koskevan ratkaisun perusteluilla on korostettu merkitys myös siksi, että tällaiseen päätökseen saavat hakea muutosta vain asiaan osalliset (jutun asianosaiset ja esimerkiksi jutussa kuultava todistaja). Koska esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajilla tai muilla asianosaistahon ulkopuolisilla ei ole muutoksenhakumahdollisuutta, on käsittelyjulkisuutta koskevan ratkaisun perustelut käytännössä ainoa mahdollisuus tuoda esille ja saada perusteet sille, miksi julkisuutta rajoitetaan. Oikeudenkäynnissä lähtökohtana on yleisöjulkisuus eli kenen tahansa oikeus saada tietoja oikeudenkäynnistä tai olla läsnä suullisessa oikeudenkäynnissä. Niin sanottu mediajulkisuus palvelee yleisöjulkisuuden käytännöllistä toteutumista, koska suuri yleisö saa tietoja oikeudenkäynneistä pääosin juuri tiedotusvälineiden kautta.

Selvityksessään kärjätuomari A myönsi menettelynsä päätöksen perusteluiden osalta virheelliseksi. Laamanni B kertoi tähdentäneensä kärjäoikeuden lainkäyttöhenkilöstölle julkisuutta koskevien päätösten perusteluvollisuutta.

Selvityksessään kärjätuomari A katsoi, että kärjäoikeuden ratkaisun perusteiden on katsottava ilmenevän niistä asianosaisten vaatimuksista, jotka on ilmaistu ennen kärjäoikeuden päätöksen lopputulosta. Totean, että kärjäoikeuden julkisuusratkaisun asianmukaisena perustelemistapana ei voida pitää sitä, että siinä rajoitutaan tekemään selkoa asianosaisten vaatimusten perusteista. Päätös ja sen perusteet tulee esittää nimenomaisesti kärjäoikeuden omana punnittuna arviona.

Käsitykseni mukaan Tampereen kärjäoikeuden olisi tullut perustella julkisuutta koskeva päätöksensä siten, että siitä olisivat ilmenneet yksilöidysti ja punnitusti ne oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 ja 15 §:n mukaiset perusteet, joiden johdosta oikeudenkäyntiasiakirjat määrättiin salaisiksi ja käsittely järjestettiin suljetuin ovin.

Tässä tapauksessa kärjäoikeuden julkisuutta koskeva päätös on jätetty käytännössä täysin vaille perusteluita. Kärjätuomari A:n menettely asiassa on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n 4 momentin vastainen. Siinä, että päätöksen perusteet on selvityksen mukaan tuotu suullisesti esiin kärjäoikeuden istunnossa, on menetelty asianmukaisesti. Se ei kuitenkaan korvaa tai poista kirjallisen päätöksen perusteluvollisuutta.

Kärjätuomari A on myöntänyt lapsukseksi sen, että julkisuutta koskevan päätöksen lainkohdista on jäänyt mainitsematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain salassapitomääräystä koskeva 10 §. Kiinnitän kärjätuomari A:n huomiota huolellisuuden noudattamiseen myös päätöksen oikeusohjeiden ilmoittamisessa.

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.3 esittämäni käsityksen julkisuusratkaisun perustelematta jättämisen lainvastaisuudesta ja huolellisuuden noudattamisesta päätöksen oikeusohjeiden yksilöinnissä kärjätuomari A:n tietoon. Lisäksi saatan hänen tietoonsa edellä kohdassa 3.3.2 esittämäni näkökohdat julkisuusperiaatteen toteuttamisesta.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Tampereen kärjäoikeuden laamannille ja Turun hovioikeudelle tiedoksi.